

Aineiston vapaa saatavuus ja yleiset kirjastot

Tuula Haavisto, kirjastotoimen johtaja

Kaukopalvelusta kohti yhtä kokoelmaa
- Seminaari Tieteiden talossa 20.5.2015

- Periaatteellista
 - Tilanteellista
 - Tilastoja
 - Trendejä
 - E-aineisto
-
- Tilastolähde: tilastot.kirjastot.fi
 - Kiitokset osasta kalvoja toimistopäällikkö Virva Nousiainen-Hiirelle!

Kirjastolaki

- *Yleisten kirjastojen kirjasto- ja tietopalvelujen tavoitteena on edistää väestön yhtäläisiä mahdollisuuksia sivistykseen, kirjallisuuden ja taiteen harrastukseen, jatkuvaan tietojen, taitojen ja kansalaisvalmiuksien kehittämiseen, kansainvälistymiseen sekä elinikäiseen oppimiseen.*
- *Kirjastotoiminnassa tavoitteena on edistää myös virtuaalisten ja vuorovaikutteisten verkkopalvelujen ja niiden sivistyksellisten sisältöjen kehittymistä.*

Kokoelmaan vaikuttavat myös nämä lainkohdat:

Asiakkaiden käytettävissä tulee ollauusiutuva kirjastoaineisto Kaksikielisessä kunnassa molempien kieliryhmien tarpeet tulee ottaa huomioon yhtäläisin perustein. Saamelaisten kotiseutualueen kunnissa sekä saamenkielisen että suomenkielisen väestöryhmän tarpeet tulee ottaa huomioon yhtäläisin perustein.

Lain § 5 säätelee myös kaukolainauksen maksuttomuutta

- *Kirjaston omien kokoelmien käyttö kirjastossa ja niiden lainaus on maksutonta.*
- *Yleisten kirjastojen keskuskirjaston ja maakuntakirjastojen yleisille kirjastoille antamat kaukolainat ovat maksuttomia.*

Yleisten kirjastojen neuvoston seur. strategian luonnoksesta

- Ote johdannosta: Kirjastot tarjoavat pääsyn kulttuuriin ja tietoon sekä tukevat kansalaistaitoja. Kirjastot puolustavat sananvapautta. Kirjastot ovat olennainen osa suomalaista osaamista, kieltä, kirjallisuutta, tasavertaisuutta ja lukutaitoa. Kirjaston merkitys yhteiskunnalle, kirjataloudelle, lähiyhteisölle ja yksilölle on suuri.
- (KAAVAKUVA PERUSVAHVUUKSISTA= kokoelmat, osaaminen+tiedonhaku ja viestintä+ tila ja jakaminen)
- Kansallista kirjallisuustoimijoiden yhteistyötä
Kirjastot ovat olennainen osa suomalaisen kirjallisuuden ekosysteemiä. Suomalaisen kirjallisuuden säilyminen edellyttää tiivistä yhteistyötä kirjailijoiden, kustantajien, palvelutuottajien, kirjakauppojen ja kirjastojen välillä. Kirjastojen on pystyttävä tarjoamaan e-aineistoja asiakkaille kohtuullisin kustannuksin. Laadukkaan sisällöntarjonnan lisäksi kansalaisten e-lukutaitojen opastajana kirjastolla on ainutlaatuinen rooli. Vain kirjastojen kautta kansalaiset pääsevät e-aineistoihin yhtäläisin oikeuksin.

- Yleisten kirjastojen kokoelmat edelleen analogispainotteisia, ennen kaikkea kirjoja ja lehtiä
 - Kirjojen lainaaminen on edelleen menestyskonsepti
 - Lainaus kattaa noin puolet yl.kirjastojen volyymista
- Isoihin kirjastoihin hankitaan 'kaikki' kotimaiset yleisesti kiinnostavat nimekkeet, kyse on kappalemäärästä
- Pienemmät kirjastot joutuvat karsimaan nimekkeistä, vaikuttaa saatavuuteen
 - Kimpat aineistokuljetuksineen korvanneet kaukopalvelua ratkaisuna
- Kirjan keskimääräinen aktiivikäyttöaika yleisessä kirjastossa lyhenee, nyt noin 2 vuotta
- E-aineiston läpilyönnin ehtona ollut kotimaisilla kielillä julkaistavan aineiston saatavuuden paraneminen
 - Myös englanninkieliset Economist-tyyppiset aikakauslehdet olleet hitti, tuoneet uusia asiakkaitakin

■ Tilastoja 1: Mitä tarjoamme ja hankimme? Yleisten kirjastojen kokoelmat ja hankintojen %-osuudet 2014

	Kokoelmat yhteensä		Hankinnat yhteensä
	37 427 120		1 832 328
Kirja-aineistot	33 217 425	88,75 %	85,21 %
Muut kuin kirja-aineistot	4 209 695	11,25 %	14,79 %
- Musiikkiäänitteet	2 335 301	6,24 %	5,30%
- Muut äänitteet	549 280	1,47 %	2,54 %
- Videot	94 115	0,25 %	0,0%
- CD-ROM -levyt	61 721	0,16 %	0,14%
- DVD ja Blu-ray -levyt	888 116	2,37 %	5,85 %
- Muut aineistot	281 162	0,75%	0,96 %
Poistot yhteensä	2 591 175		

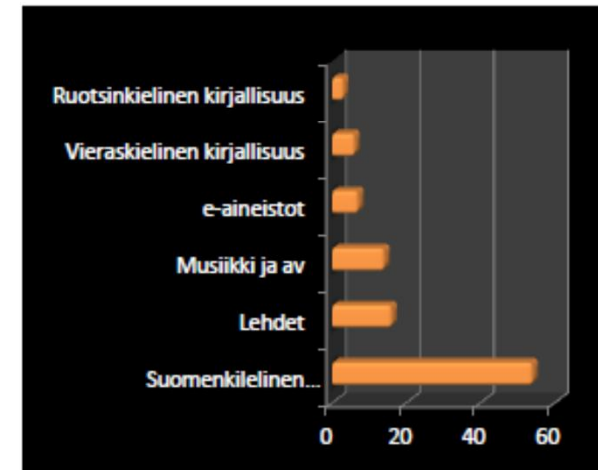
■ Tilastoja 2 Miten kokoelmaa lainataan ? Lainaus 2014

Kokonaislainaus	90 870 108	100,00 %
- Kirja-aineistot	69 717 185	76,84 %
- Muut kuin kirja-aineistot	21 013 864	23,16 %
- Musiikkiäänitteet	4 390 569	4,84 %
- Muut äänitteet	2 379 728	2,62 %
- Videot	32 005	0,04 %
- CD-ROM –levyt	172 756	0,19 %
- DVD ja Blu-ray –levyt	7 237 495	7,98 %
- Muut aineistot	6 801 311	7,50 %
- Saadut kaukolainat	139 059	-
- Lähetetyt kaukolainat	134 670	-

Helsingin kaupunginkirjaston aineistohankinta

- Aineistomäärärahat 2014 3,1 milj. € = 151 910 nidettä
 - Suomenkielinen kirjallisuus 54 %
 - Lehdet 16 %
 - Musiikki ja av 14 %
 - E-aineistot 7 %
 - Vieraskielinen kirjallisuus 6 %
 - Ruotsinkielinen kirjallisuus 3 %

Mikä kiinnostaa

- Paikallisuus
 - Kaunokirjallisuus, muistelmat
- Ajankohtaisuus
- Oppimateriaalit, järjestöjulkaisut, viranomaisjulkaisut
- Erityyppisten museoiden näyttelyjulkaisut
- E-kirjat

Yhtenäinen kokoelmapolitiikka?

- Tarve valtakunnallisesti yhtenäisempään kokoelmapolitiikkaan on tunnistettu vasta e-aineiston yhteydessä parin viime vuoden aikana. Koskeekin toistaiseksi ennen kaikkea e-aineistoja.
- Alueellisesti kimpoilla on voimakas vaikutus kokoelmapolitiikkaan
 - Työnjakoa: 'kunta x hankkii enemmän kansantaloutta, kunta y luonnontieteitä, kunta z voi hankkia elokuvat'; näille usein jokin paikallinen syy, tietyn alan oppilaitos tai muu toimija
- Varastokirjasto on yleisille kirjastoille tärkeä, lienee eniten kokoelmapolitiikkaan vaikuttanut valtakunnallinen tekijä

Varausmaksut

- Analogisessa aineistoissa varausmaksut ovat vapaaseen saatavuuteen vaikuttava tekijä
- Alhaisia maksuja, periaatteellinen merkitys
- Varausmaksuista on viimeisten 10 vuoden aikana luovuttu laajasti, ensin pienemmissä ja nyt myös isoissa kunnissa
 - Vastineeksi usein maksu noutamattomasta varauksesta
- Helmet-alueella luovuttiin maksuista kahdessa erässä vuosina 2013 ja 2014
 - Helsingin dynamiikka aidosti erilainen
 - Vaikutukset kimpan sisällä olivat suurimmat Helsinkiin, koska siellä varataan suhteellisesti eniten ja myös taloudellinen merkitys oli suurin (n. 300 000 e/vuosi)

Trendejä

- E-aineistot käyttöön
 - Myös massiiviset e-lukemisen tukiopeeraatiot liikkeellä
- Kellutus
 - Asiakaslähtoisempää kokoelmanhoitopolitiikkaa
 - Myös työvoiman käytön optimointia ja kuljetusten vähentämistä
 - Jyväskylän kaupunginkirjasto
 - Helmet-alueella Espoo ja Vantaa ns. Aucklandin mallilla, Helsinki selvittää ns. Århusin mallia

E-kirjakonsensus 2013

- Keskuskirjaston mandaatilla Helsingin kaupunginkirjaston hankinta- ja luettelointiosasto neuvotteli konsensuksen kotimaisen e-aineiston käytöstä yleisissä kirjastoissa
- Liittyy yleisten kirjastojen laajempaan saamiseen mukaan suomalaisen kirja/kustannusalan toimintaketjuihin
 - Yhteys syntyi NextMedia-hankkeen yhteydessä
 - Ulottaa kirja-alan perinteisen kirjastokonsensuksen useimpiin tärkeisiin e-aineistoihin
 - Kirjasto on valtaisa lukemisen ja aineiston markkinointikoneisto
 - Konsensuksen osapuolina kotimaiset kustantajat, tekijänoikeusjärjestöt ja kirjailijajärjestöt

Yleisten kirjastojen konsortio 2014

- Nyt jäseniä n. 210, tavoite kaikki Suomen kunnat
 - Tavoitteena mahdollistaa kirjastojen yhteistyö hankinnoissa ja luetteloinnissa sekä koulutuksessa, tiedotuksessa ja markkinoinnissa
 - Vaikuttaa aktiivisesti kirjastoille kehitettäviin e-palveluihin
- Ensimmäiseksi kilpailutettu e-aineistoja yhteistyössä KL-Kuntahankintojen kanssa.
 - Jäsenet määrittelevät kilpailutettavat aineistot
 - Kirjastot voivat liittyä kilpailutuksen tuottamaan puitesopimukseen, mutta ei ole pakko
 - Konsortion kautta kirjasto saa käyttöönsä asiantuntijoiden laatimat sopimukset ja testatut tekniikat helposti.
- Jatkossa yhteistyötä metatietoprosessin uudistamiseksi sekä viestintä- ja markkinointitukea e-aineistojen käytölle

- E-aineistojen hankinta poikkeaa rajusti fyysisen aineiston hankinnasta → haaste ammattitaidolle
- E-aineistojen ansaintalogiikat eivät ole vielä asettuneet, eivät ehkä asetukaan?
 - Erilaiset rahastusmallit sopivat eri tavoin eri kokoisille kunnille
- Yleisten kirjastojen käyttäjiä kiinnostavat erilaiset aineistot kuin tieteellisten kirjastojen käyttäjiä
 - EBSCO-tarjonta ei koskaan ottanut tulta yleisissä
- Meille tärkeiden tuottajien ansaintalogiikka poikkeaa ratkaisevasti tieteellisen aineiston tuottajien vastaavasta
 - Tieteellisellä aineistolla ei muita ostajia kuin kirjastot ja tietopalvelut
 - Yleisille kirjastoille tärkeä aineisto voidaan myydä myös suoraan kuluttajille klikkaus klikkaukselta → tiukemmat neuvotteluasetelmat

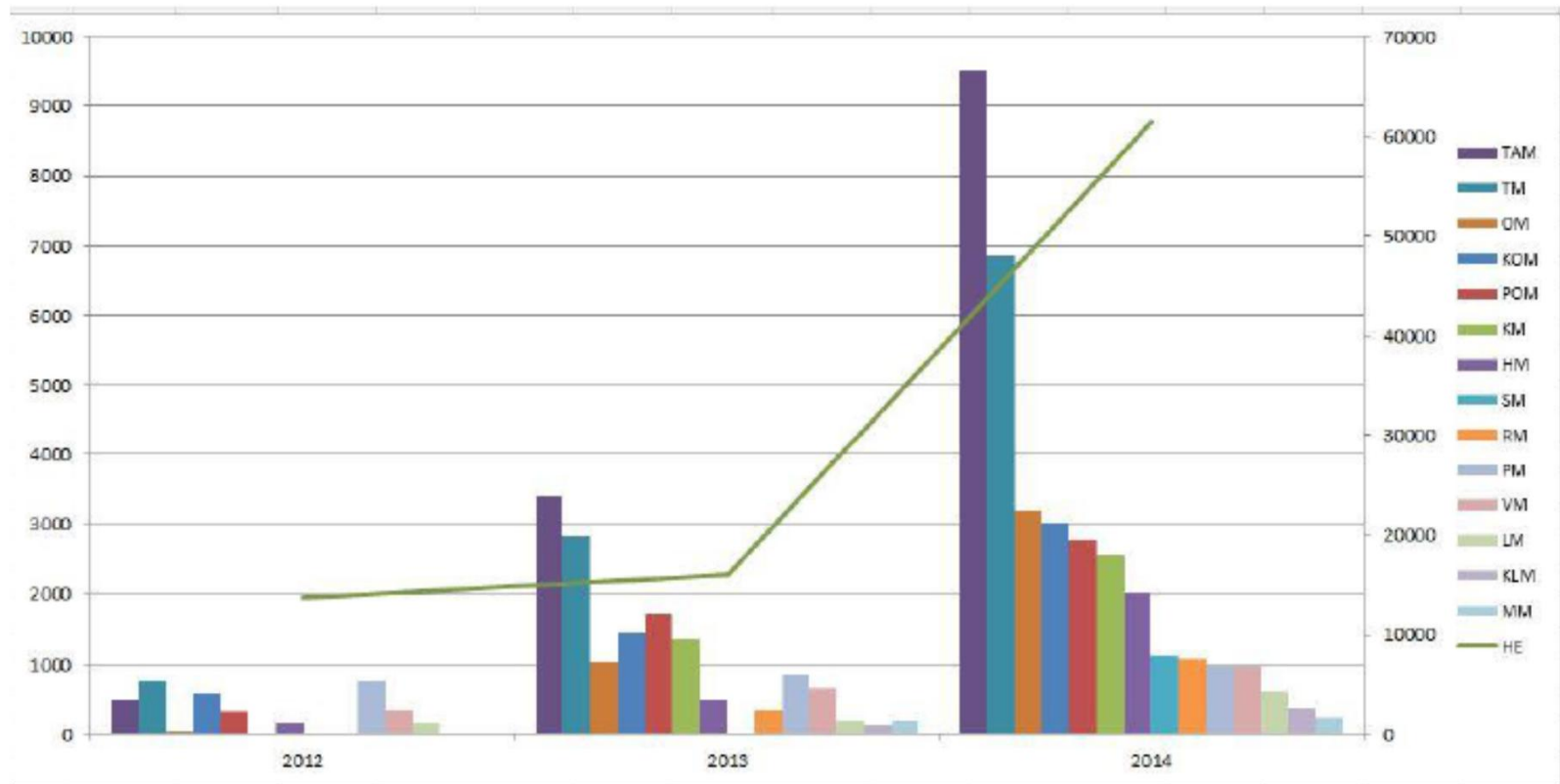

- E-kirjatilastoja yleisissä kirjastoissa 2014
- HUOM! Poistot isoja, usein kyse vuosilisensseistä

- Kokoelmat: E-kirjat	72 019
- Hankinnat: E-kirjat	46 903
- Lainaust: E-kirjojen käyttökerrat	151 082
- E-musiikin kirjautumiset	75 361
- Lainaust: E-musiikin käyttökerrat	629 867
- Lainaust: E-lehtien käyttökerrat	372 896
- Lainaust: E-tietokantojen käyttökerrat	213 952
- Lainaust: E-kuvatallenteiden käyttökerrat	12 986

E-kirjojen käytön kehitys yleisissä kirjastoissa

E-kirjasto – ja suuri e-ongelma

- Ekirjasto.kirjastot.fi on yleisten kirjastojen yhteisportaali, johon kootaan sekä maksullinen aineisto että laadukasta maksutonta aineistoa
- Kunta/kimppakohtainen pääsy aineistoihin!
 - Maksullisiin aineistoihin pääsevät vain niiden kuntien käyttäjät, joiden kirjastot ovat maksaneet sen aineiston käytöstä
 - Valtakunnallisessa verkkopalvelussa hankala ratkaisu, vrt. useat muut maat, joissa e-aineistot maksetaan valtion pussista tai muin yhteisjärjestelyin
 - Kimppojen sisällä potentiaalista ongelmaa
 - Erikokoisilla ja erilaisen elinkeinorakenteen kuntein kirjastoilla aitoja eroja aineiston kiinnostavuudessa
 - Toistaiseksi ei hyvää ratkaisuehdotusta esillä

KYSYMYKSIÄ?
KIITOS!

Lue, katsele, kuuntele
Kirjat, videot, äänitteet